

Janne Kauppi
19.9.2023

Energiavirasto
Lintulahdenkuja 2A
00530 Helsinki
kirjaamo@energiavirasto.fi

Energiateollisuus ry:n lausunto kuulemiseen tasevastaavien ehdoista - diarinumero 1865/040303/2023

Kiitämme mahdollisuudesta esittää Energiateollisuus ry:n näkemys tasevastaavien ehdoista ja toteamme lausuntonamme seuraavaa.

ET julkaisi positiopaperin eSettin vakuuslaskentamallin muuttamiseksi elokuussa 2022. Positiopaperissa esitettiin nykyisen vakuuslaskentamallin puutteita ja esitettiin siihen muutosehdotuksia, joilla vakuusvaateiden muodostumista voitaisiin kohtuullistaa ja muuttaa ennakoitavammaksi. ET näkee perusongelmana sen, minkälaiseen vakuusvaatimustasoon markkinaosapuolten pitäisi varautua ja mitä tapahtuu, jos vakuusvaatimustaso ylitetään, vaikka tilanne olisi epätodennäköinen.

Tasesähkön hintaraja nousi +/-5 000 €/MWh:sta +/-10 000 €/MWh:iin viime vuoden syksyllä ja sen odotetaan nousevan edelleen +/-15 000 €/MWh:lta (tai jopa 99 999 €/MWh) siirryttäessä eurooppalaisille markkinapaikoille. Tasesähkön hintarajojen merkittävä nostaminen kasvattaa kaikkien tasevastaavien vakuuskustannuksia. Hintarajojen nostaminen ei suoraan nosta vakuusvaateita, mutta rajojen nostaminen mahdollistaa vakuussummien nousemisen erittäin korkeiksi. Jokaisen toimijan on myös varauduttava korkeisiin vakuussummiin, mutta huomioitaessa mahdollisten vakuusvaatimusten maksimimäärät, voivat varautumissummat nousta niin korkeiksi, että rahoituslaitoksilla saattaa olla haluttomuutta tai vaikeuksia rahoittaa niitä tilanteen niin vaatiessa. Samalla rahoituskustannukset kasvavat moninkertaisiksi. Teoreettinen vakuusmäärä voi nyt olla niin suuri, että yhtiöllä ei ole mahdollisuutta saada siihen pankkitakausta. Tällöin teoreettisen maksimivakuuden määrä, johon on varauduttava, onkin rajoite yhtiön reaalityöinnille.

Kasvaneet ja kasvavat tasesähkön hintarajat, sekä korkeat ja ajoittain nopeastikin muuttuvat vakuusvaatimukset, erityisesti poikkeuksellisissa olosuhteissa, huolestuttavat markkinatoimijoita. ET:n mielestä Fingridin esittämät muutokset eivät tuo riittävästi helpotusta tai ratkaise edellä mainittuja haasteita eikä niissä ole huomioitu aikaisempaa palautetta ja keskustelua aiheen ympärillä.

Alla ET:n vastaukset Energiaviraston esittämiin kysymyksiin.

- 1. Fingridin ehdottamassa vakuuskaavassa vakuusvaateiden suuruuteen vaikuttaa toimijan koko. Pidätkö perusteltuna erotella toimijoita vakuuksien määräytymisessä Fingridin ehdottamalla tavalla?**

Toimijan koko vaikuttaa luonnollisesti vakuusvaateiden suuruuteen. Sen sijaan vakuusvaateet eivät mielestämme vastaa tasevastaavien aiheuttamaa vastapuoliriskiä oikeasuhtaisesti. Sähkötaseessa oleva kulutus ja kiinteä myynti muille markkinaosapuolille ja sähköpörssiin kuvaa yksipuolisesti tasevastaavan aiheuttamaa taloudellista riskiä Fingridille.

Vakuuksien määräytymisessä tulisi arvioida osapuoliriskiä tarkemmin tasevastaavan aiheuttaman todellisen riskin perusteella. Nykyisen vakuuslaskentamallin lähtökohtana on tahallisen väärinkäytön mahdollisuuden rajaaminen pois eli törkeältä tuottamuksellisuudelta suojautuminen siten, että kaikkia markkinatoimijoita pidetään lähtökohtaisesti pahana olettamalla, että toimijat lopettavat mahdollisen oman sähköntuotantonsa ja muun hankinnan sekä jättäytyvät täysimääräisesti tasesähkönä tapahtuvan hankinnan varaan. Se, että tasevastaava lopettaisi oman markkinahintaa edullisimman tuotantonsa tai muun hankintansa ja jättäytyisi täysin tasesähkön varaan on myös ristiriidassa toimijoiden taloudellisten intressien kanssa.

Tasevastaavien toimintamallit ovat hyvin erilaisia. Osalla hankinta tapahtuu sähköpörssistä, osalla on ainoastaan omaa tuotantoa usealla eri voimalaitoksella, osalla ainoastaan mankala-hankintaa ja monilla yhdistelmiä edellä mainituista osa-alueista. Tuotanto voi olla peräisin kymmenistä generaattoreista ja todennäköisyys sille, että kaikki tuotanto menetettäisiin, on alhainen. Yhden tuotantolaitoksen omistavan tasevastaavan aiheuttama riski on erilainen, kuin suurta lukumäärää omistavan tasevastaavan. Todellista luottotappioriskiä tulisi arvioida osana vakuuskaavaa ja asettaa tasevastaavana toimimiselle uusia taloudellisen aseman ja toimintakyvyn arviointiin liittyviä ehtoja.

Lisäksi eSettin käsikirjan kappaleessa 9.3.1 sanotaan, että *"Määrän 80 000 MWh ylittävälle osuudelle käytetään pienempää kerrointa 1/7. Tämä johtuu siitä, että suurempien tasevastaavien mahdolliset väärinkäytökset on helpompi havaita, ja siten nopeampi estää."*

Toimijoiden erottelu vakuuksien määräytymisessä on mielestämme perusteltua toimijoiden aiheuttamien todellisten riskien perusteella, mutta emme ole täysin vakuuttuneita Fingridin ehdottamasta muutoksesta.

2. Fingrid ehdottaa, että negatiiviset tasepoikkeamien hinnat korvataan arvolla nolla vakuuskaavan tasepoikkeaman keskihintaa laskettaessa. a. Vastaako nolla negatiivisten hintojen sijaan paremmin vastapuoliriskiä? Perustelkaa myös vastauksenne. b. Vastaisiko hinnan itseisarvo negatiivisten hintojen sijaan paremmin vastapuoliriskiä? Perustelkaa myös vastauksenne.

- a) Vastapuoliriski on odotettavissa oleva saatava toiselta osapuolelta, jota osapuoli ei kykenekään suorittamaan. Positiivinen tasesähkön hinta ja tasesähkön toimitus tasevastaavalle on tasevastaavan aiheuttama taloudellinen riski Fingridille. Negatiivinen tasesähkön hinta ja tasesähkön toimitus tasevastaavalle on Fingridin aiheuttama taloudellinen riski tasevastaavalle. Tasapuoliseen toimintaan liittyy, että järjestelmä huomioi myös tasevastaavan riskit ja siten negatiiviset hinnat pitäisi huomioida sellaisenaan tasesähkön keskihintaa laskettaessa.
- b) Viitaten kohtaan a) tasesähkön hintojen itseisarvojen käyttö keskihintaa laskiessa heikentäisi entisestään tasapuolista suhtautumista tasevastaavien riskeihin.

3. Tulisiko tuotanto huomioida tasevastaavien vakuuksien määräytymisessä ja millä tavoin?

Tuotannon huomioiminen tulisi olla yhtenä komponenttina vakuuskaavassa. Mitatun tuotannon määrä on hyvin luotettavasti eSetillä jo käyttövuorokautta seuraavana päivänä. Se on siten pääsääntöisesti lopullista tietoa ja siten samaa paria kaavan kiinteiden kauppojen kanssa. Tuotantoyhtiö toimittaa sähkön kiinteänä toimituksena muille osapuolille ja/tai sähköpörssiin. Tuotannon toimitus kiinteänä muille osapuolille katkeaa viimeistään noin 36 tunnin kuluttua, mikäli tuotanto yllättäen katkeaa. Vakuuskaava olettaa, että toimitukset kuitenkin jatkuisivat edellisen seitsemän päivän kaltaisina ja voimalaitoksia ei ajeta suunnitellusti lainkaan alas. Ennen kiinteän toimituksen katkeamista tasevastaava kompensoi menetettyä tuotantoa mahdollisella muulla tuotannolla ja intraday kaupalla. Tasevastaavilla pitäisi olla kannusteet lisätä ääritilanteissa kaikkea mahdollista tuotantoa, mutta nykymuodossaan vakuusvaatimukset voivat kasvaa ohi yhtiön rahoituskyvyn. Siten vakuuskaava saattaa pahimmassa tapauksessa ajaa toimijat rajoittamaan tuotantoaan juuri silloin, kun sille on kaikista suurin tarve.

Tuotanto voidaan huomioida vakuuslaskentakaavassa esimerkiksi muuttamalla kaavan jälkiosaa seuraavasti:

$$m * (V1 + V2) * P \rightarrow m * (V1 + (V2 - V3)) * P$$

Termi **V3** on tasevastaavan taseen mitattu tuotanto samalta jaksolta kuin kiinteiden kauppojen määrät.

4. Kannatatteko tasevastaavien vakuuksien yhteisvastuullisuutta osin tai kokonaan? Tulisiko mahdollisen yhteisvastuullisuuden osalta huomioida erityisiä seikkoja tai reunaehtoja?

Nykyisestä mallista saisi toimivan, jos se huomioisi tasevastaavien aiheuttamat todelliset riskit paremmin ja onkin tärkeää, että nykyisen mallin kehittämiseen paneuduttaisiin aidosti.

Yhteisvastuullisuuden ja erilaisien toteutusvaihtoehtojen vaikutuksia vakuuksien ja volatiliiteetin pienenemiseen tulisi tutkia ennen kuin sen ottamista osaksi tasevastaavien vakuusvaatimusten määräytymisperusteita harkitaan. Mikäli selvitysten jälkeen suositeltaisiin yhteisvastuulliseen malliin siirtymistä, tulee tasevastaavan taloudelliselle asemalle ja oman pääoman määrälle asettaa ehtoja suhteessa toiminnan volyyymiin. Yhteisvastuullisesti katetaan tappioita vasta sen jälkeen, kun tasevastaavan varat on ensin käytetty saatavien kuittaamiseen.

5. Tulisiko vakuuksien kokonaismäärää pyrkiä rajoittamaan markkinoiden vakauttamiseksi mahdollisessa ääritilanteessa, jossa tasepoikkeamien hinnat pitkittyneesti kohoaisivat?

Fingrid sanoo ehtomuutoksien taustadokumentissaan, että *"Fingridin ja kaikkien sidosryhmien, mukaan lukien yhteiskunta laajemmin, intressi on, ettei laajaa pitkäkestoista sähköpulatilannetta synny. Fingridin vastuulla on varmistaa sähköjärjestelmän toimivuus."* Sähköjärjestelmä toimii lähtökohtaisesti tehopulatilanteessakin, joten Fingrid ei voi eikä saa vaikuttaa tällöin vallitsevaan hintatasoon. Tehopulan kesto puolestaan riippuu täysin markkinatoimijoiden omista toimista. Vakuusmallia tulisi jatkokehittää siten, että mahdolliset ääritilanteet eivät itse vakuusmallin takia johda osapuolten tai Fingridin suorittamiin toimiin, jotka vain pahentavat vallitsevaa tilannetta.

Fingrid myös toteaa taustadokumentin kohdassa 2.7, että *"korkeimmat mahdolliset vakuusmäärät koskisivat tilannetta, jossa mFRR-markkinoiden tekninen hintakatto saavutetaan jokaisella tunnilla seitsemän vuorokauden ajan. Tällaisessa tilanteessa Suomi olisi vakavassa ja pitkäkestoisessa sähköpulatilanteessa."*

Tämä pitää paikkaansa, mutta korkeisiin vakuusvaatimuksiin voidaan päätyä myös tilanteissa, joissa mFRR-markkinoiden teknistä hintakattoa ei saavuteta - tai päästä edes lähelle sitä. Esimerkiksi viikon 6.12.2021 - 12.12.2021 tasesähkön keskihinta oli 367 €/MWh, ja jo tällä hintatasolla toimijat joutuvat varaamaan merkittäviä summia vakuuksien täyttämiseksi.

Alla olevassa kaaviossa on esitetty ehdotetun muutoksen vaikutukset tasevastaavien vakuusvaatimuksiin suhteessa toimijan taseeseen, jos tasesähkön keskihinta on 367 €/MWh.

$$\text{Vakuusvaade} = 3 * (S1 + S2) + m * (V1 + V2) * P$$

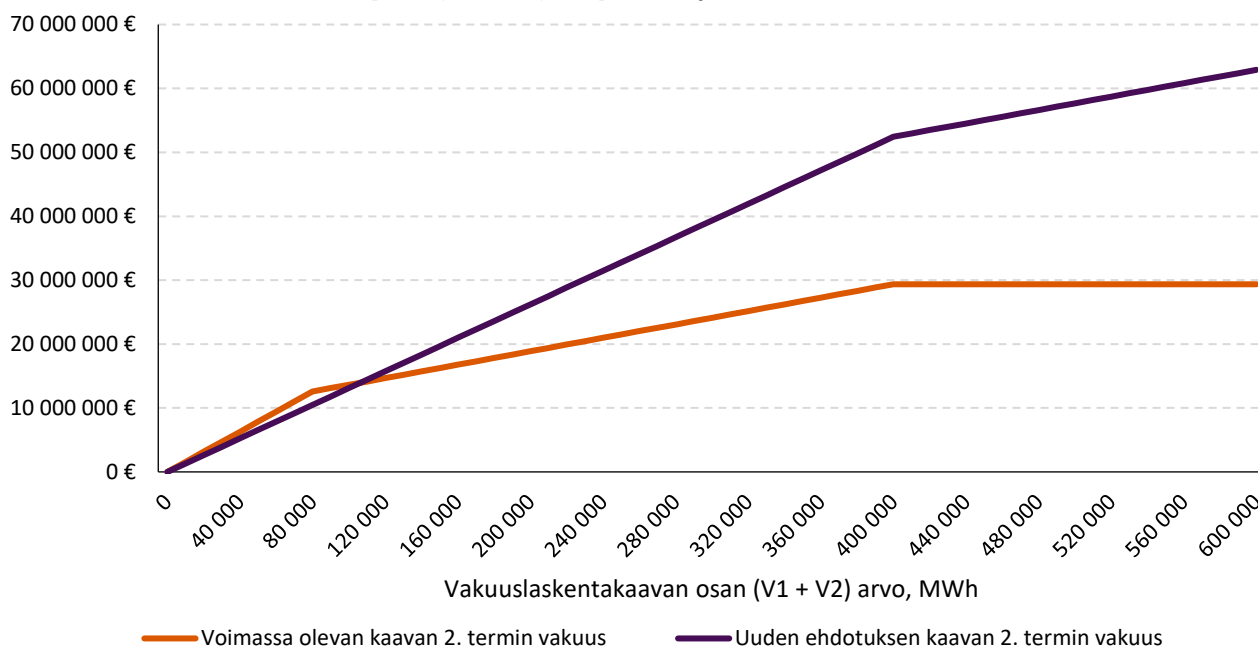
- Kaavan ensimmäinen osa, $3 * (S1 + S2)$, kuvastaa sitä, miten hyvin tasevastaava on pysynyt taseessa, tähän osaan ei ehdotettu muutoksia eikä sitä sisällytetty alla olevaan esimerkkiin
- Kaavan toinen termi, $m * (V1 + V2) * P$, antaa arvion tulevasta osuudesta eli teoreettisesta maksimitasepoikkeamasta.

Esimerkkilaskussa m-painokertoimena on käytetty seuraavia arvoja:

- Voimassa olevassa vakuusvaateessa m-painokerroin määräytyy seuraavasti:
 - $3/7 (V1 + V2)$:n osuudelle, joka on korkeintaan 80 000 MWh
 - $1/7 (V1 + V2)$:n osuudelle, joka ylittää 80 000 MWh mutta on korkeintaan 400 000 MWh
 - $0 (V1 + V2)$:n osuudelle, joka ylittää 400 000 MWh
- Fingrid esittää m-painokertoimeen muutosta niin, että se olisi seuraavanlainen:

- 5/14 (V1 + V2):n osuudelle, joka on korkeintaan 400 000 MWh
- 1/7 (V1 + V2):n osuudelle, joka ylittää 400 000 MWh

Tasevastaavien vakuusvaatimus vakuuslaskentakaavan termin
 $[m * (V1 + V2) * P]$ osalta, jos $P = 367 \text{ €/MWh}$

Tasesähkön hinnan noustessa 10 000 €/MWh:iin vakuuksiin täytyisi varata useita miljardeja. Palataan jälleen kysymykseen, että minkälaisiin vakuusvaatimustasoihin toimijoiden tulisi varautua? Joka tapauksessa ääritilanteita varten yhtiöt joutuvat varautumaan korkeisiin vakuusvaatimuksiin ja kohonneessa korkoympäristössä siitä aiheutuu erittäin merkittävä rahoituskustannus. Fingridin muutosehdotus ei poista tätä ongelmaa myöskään pienemmiltä ja keskisuurilta yhtiöiltä, vaikka vakuudet laskisivatkin hieman nykyiseen vakuuslaskentamalliin verrattuna. Lisäksi on huomioitava että, takauksien ja limiittien hankkiminen heikentää yleisesti yhtiön ja koko alan kykyä saada rahoitusta varsinaiseen toimintaansa ja uusiin erittäin tarpeellisiin investointeihin.

Fingrid sanoo ehtomuutoksien taustadokumentissaan, että *"Suurimmille tasevastaaville käytetään pienempää kerrointa 1/7 400 000 MWh:n ylittävältä osalta, koska suurempien tasevastaavien mahdolliset väärinkäytökset on helpompi havaita, ja siten nopeampi estää. Pienempi kerroin myös rajoittaa huomattavan suurien vakuusvaateiden muodostumisen suurimpien tasevastaavien kohdalla."* Perustelu vaikuttaa tässä yhteydessä vähintäänkin erikoiselta, sillä todellisuudessa suurimpien tasevastaavien vakuusvaatimukset kasvaisivat merkittävästi, kuten yllä olevasta kaaviosta nähdään. Myös 400 000 MWh:n volyymikaton poistaminen altistaa suuremmat toimijat entistä suuremmille vakuusriskeille ja asettaa suomalaiset toimijat eriarvoiseen asemaan muiden Pohjoismaissa oleviin toimijoihin nähden. Siten volyymikaton säilyttäminen on suotavaa.

On kuitenkin todettava, että vaikka laskennassa käytetylle määrälle on asetettu 400 000 MWh:n yläraja, jolla estetään huomattavan suuret vakuusvaateet suurimpien tasevastaavien kohdalla, ei tämä toimenpide ole riittävä. Yli 400 GWh:n tasevastaavia ei Suomessa ole kuin kourallinen. Mikäli näin suuri tasevastaava ajautuisi maksukyvyttömyyteen, olisi Suomen sähköjärjestelmässä suurempiakin ongelmia. Markkinoilta sulkeminen voi myös johtaa vastaavaan tilanteeseen.

Esiin nousee myös ajatus, ovatko nykyisen vakuuslaskentamallin liikevaihtorajat järkevät. Liikevaihtorajat ovat niin suuret, että Suomessa on vain pari tasevastaavaa, jotka jatkuvasti ovat näiden rajojen yläpuolella. Näillä suurilla yhtiöillä on kuitenkin merkittävät taseet, jotka tuovat suurta turvaa maksukyvyttömyyden varalta. Jos tarkastellaan tasepalvelun sovellutusohjetta vuodelta 2009 havaitaan, että tuolloin

vakuusvaateet olivat taseen koon mukaan porrastetut. Taseen koko määräytyi tasevastaavan toteutuneen kulutuksen ja kiinteiden toimitusten summien suurimman kuukausikeskiarvon mukaan. Vakuusluokkia oli 10 kpl vakuusvaateen vaihdellen 200.000 €:sta 4,5 miljoonaan euroon. Nykykäytännön mukaan pienimpien taseiden minimimaksut ovat laskeneet 40.000 €:oon ja suurempien kasvaneet mahdollisesti jopa yli 2 miljardiin euroon. Vakuusluokkien käyttö tarjosi ja tarjoaisi tänä päivänäkin tasevastaaville selkeämmät rajat, kuinka korkeaksi vakuusvaade voi suurimmillaan kasvaa, mikä helpottaa tasevastaavien rahoituksen hankkimista ja vakuus voidaan ennalta varmistaa esimerkiksi pankkitakauksella.

Malli, joka asettaa tasevastaavan koko taseen tietojen perusteella vakuuden ja tälle myös maksimimäärän, olisi sekä tasevastaavien, että näiden rahoittajien näkökulmasta hyvä. Toimijat voivat ennalta sopia ehdot, joilla on tarvittaessa käytettävissä maksimilimiitti.

Lisätiedot

Janne Kauppi (janne.kauppi@energia.fi, 050 478 7415)

Asiantuntija | Energiamarkkinat

Energiateollisuus ry